

Верховний
Суд

Застосування норм процесуального законодавства: правові позиції Великої Палати Верховного Суду

Тетяна ДРОБОТОВА

суддя, секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України

24 січня 2024 року

Національна школа суддів України
підготовка помічників суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Звернення до суду з процесуальним електронним документом через офіційну електронну адресу

Постанова ВП ВС від 13.09.2023 у справі № 204/2321/22

Законодавцем допускається подання **фізичною особою** нарівні з паперовою формою, зокрема, апеляційних скарг в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним кваліфікованим електронним підписом учасника справи та подання такого документу через підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», або з використанням офіційної електронної адреси із засвідченням кваліфікованим електронним підписом.

Звернення фізичної особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду.

Наведені висновки не стосуються адвокатів, нотаріусів, приватних виконавців, судових експертів, державних органів та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки, які реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку.

Наслідки неправильного правового обґрунтування спірних правовідносин у позовній заяві

Постанова ВП ВС від 04.12.2019 у справі № 917/1739/17

Правові підстави позову - це зазначена в позовній заяві нормативно-правова кваліфікація обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. **Незгода суду з наведеним у позовній заяві правовим обґрунтуванням щодо спірних правовідносин не є підставою для відмови у позові.**

Саме на суд покладено обов'язок надати правову кваліфікацію відносинам сторін виходячи із фактів, установлених під час розгляду справи, та визначити, яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору. Самостійне застосування судом для прийняття рішення саме тих норм матеріального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини, не призводить до зміни предмета позову та/або обраного позивачем способу захисту.

Суд, з'ясувавши при розгляді справи, що сторона або інший учасник судового процесу на обґрунтування своїх вимог або заперечень послався не на ті норми права, що фактично регулюють спірні правовідносини, самостійно здійснює правильну правову кваліфікацію останніх та застосовує для прийняття рішення ті норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини.

Написання найменування учасника справи малими літерами замість великих і навпаки не є опискою

Ухвала ВП ВС від 26.04.2023 у справі № 522/22473/15-ц

Наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05.03.2012 за № 367/20680, затверджено Вимоги до написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки.

Згідно з пунктом 2 цих Вимог для написання найменування юридичної особи використовуються великі та малі літери: українського алфавіту (А, а, Б, б, В, в, Г, г, Ґ, ґ, Д, д, Е, е, Є, є, Ж, ж, З, з, И, и, І, і, Ї, ї, Й, й, К, к, Л, л, М, м, Н, н, О, о, П, п, Р, р, С, с, Т, т, У, у, Ф, ф, Х, х, Ц, ц, Ч, ч, Ш, ш, Щ, щ, Ь, ь, Ю, ю, Я, я) - при написанні найменування українською мовою; латинського алфавіту (A, a, B, b, C, c, D, d, E, e, F, f, G, g, H, h, I, i, J, j, K, k, L, l, M, m, N, n, O, o, P, p, Q, q, R, r, S, s, T, t, U, u, V, v, W, w, X, x, Y, y, Z, z) - при написанні найменування англійською мовою. **Великі та малі літери, використані в установчих документах та при заповненні заяви у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, вважаються тотожними.**

Обставини, які мають преюдиціальне значення для розгляду справи

Постанова ВП ВС від 03.07.2018 у справі № 917/1345/17

Преюдиціальне значення у справі надається саме обставинам, установленим судовими рішеннями, а не правовій оцінці таких обставин, здійсненій іншим судом.

Преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Преюдицію утворюють лише обставини, які належали до предмета доказування у відповідній справі, безпосередньо досліджувались і встановлювались у ній судом, що знайшло своє відображення у мотивувальній частині судового рішення. Преюдиціальні факти відрізняються від оцінки іншим судом обставин справи.

Правова оцінка встановлених судом обставин справи

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 у справі № 907/29/19

Обставини, які підлягають встановленню судом у справі, - це юридичні факти, тобто життєві обставини (дії, події), з якими правом пов'язується виникнення юридичних наслідків.

Натомість правова оцінка - це висновок щодо застосування права за певних життєвих обставин.

Правова оцінка може полягати, зокрема, у висновках, зроблених у зв'язку з установленнями судом життєвими обставинами, про те, чи виникли юридичні наслідки та які саме, чи порушене право особи, чи виконане зобов'язання належним чином відповідно до закону та договору, чи певна поведінка є правомірною або неправомірною, чи додержано стороною вимог закону тощо.

Тлумачення законодавства

Постанова ВП ВС від 05.04.2023 у справі № 911/1278/20

Тлумачення законодавства судам слід здійснювати системно, враховувати правову природу спірних відносин, загальну спрямованість законодавства та права України в цілому, а результат тлумачення законодавства має бути розумним та справедливим (пункт шостий статті 3 ЦК України).

Національне законодавство має тлумачитися таким чином, щоб результат тлумачення відповідав принципам справедливості, розумності та узгоджувався з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, законодавство слід тлумачити у відповідності з розумними цілями регулювання. Тому під час тлумачення закону слід враховувати цілі його регулювання.

Однією з цілей регулювання, встановленого ЦК України і Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», є захист добросовісного набувача. Водночас регулювання має бути спрямованим виключно на захист того набувача, який є добросовісним, і не надавати захисту недобросовісному набувачу.

Тлумачення законодавства Конституційним Судом України

Постанова ВП ВС від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17

Будь-яке правозастосування є неможливим без тлумачення законодавства, бо тлумаченням законодавства є з'ясування його змісту.

Водночас тлумачення законів України, яке здійснюється Конституційним Судом України в мотивувальній частині рішення, не є офіційним нормативним (загальнообов'язковим), оскільки відповідно до пункту 2 статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить офіційне тлумачення тільки Конституції України.

Загальні та спеціальні норми у господарському процесі

Постанова ВП ВС від 12.02.2023 у справі № 910/18214/19

Твердження про те, що визначений статтею 231 ГПК України перелік підстав для закриття провадження у справі є вичерпним, не враховує, що законодавство України не обмежує повноваження парламенту встановити підстави для закриття провадження у справі в іншому законі, ніж процесуальний кодекс. Зокрема, законодавством України передбачено винятки підстави для закриття (припинення) провадження у справі на стадії її розгляду по суті, які врегульовані не ГПК України, а іншими законами, а саме пунктом 1-1 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства, частиною другою статті 1 Закону України від 13 квітня 2017 року № 2021-VIII «Про відновлення платоспроможності вуглевидобувних підприємств», частиною п'ятою статті 12 Закону України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна».

Механізм закриття провадження у справі, який передбачений пунктом 7 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» на виконання міжнародних договорів України, не суперечить ГПК України, узгоджується із законотворчою практикою, є доступним, чітким і зрозумілим для учасників справи.

Застосування аналогії у процесуальному праві

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 2-591/11

Суд застосовує аналогію закону і аналогію права тоді, коли на переконання суду певні відносини мають бути врегульовані, але законодавство такого регулювання не містить, внаслідок чого наявна прогалина в законодавчому регулюванні.

Зазначені висновки стосуються як матеріального, так і процесуального права.

Саме застосування аналогії у процесуальному праві в певних випадках дає змогу ухвалити справедливе рішення. Наприклад, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 905/1956/15 (провадження № 12-62гс19, пункт 6.27) застосування аналогії дозволило замінити одного відповідача двома, що і забезпечило справедливість постанови.

Тому відсутність у процесуальних кодексах положень про процесуальну аналогію не є перешкодою для застосування такої аналогії.

Формування Верховним Судом правового висновку у справі

Постанова ВП ВС від 07.09.2022 у справі № 910/22858/17

Частина четверта статті 236 та стаття 315 ГПК України розрізняють висновки за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд, та висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

У свою чергу норми ГПК України не поділяють висновків Верховного Суду щодо застосування норм права на ті, що викладені у постановах, якими справу направлено на новий розгляд, та ті, що викладені у постановах, якими завершений розгляд справи. Подібний підхід також відсутній у судовій практиці.

Кожна постанова Верховного Суду в силу частини третьої статті 317 ГПК України є остаточною і оскарженню не підлягає, а якщо в ній викладені висновки щодо застосування норми права, то такі висновки підлягають врахуванню іншими судами при вирішенні подібних спорів.

Щодо рішень Суду Європейського Союзу як джерела права

Постанова ВП ВС від 03.08.2022 у справі № 910/9627/20

У широкому розумінні джерела права охоплюють зовнішнє вираження правових норм, а також положень, що дозволяють встановити зміст права. Так, саме у цьому значенні практика ЄСПЛ є джерелом права, яке дозволяє встановити зміст прав і свобод, визначених у Конвенції і протоколах до неї, хоча як джерело права вона окремо визначена у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та частині четвертій статті 11 ГПК України.

Рішення Суду Європейського Союзу належить розцінювати як таке, що дозволяє встановити зміст положень актів законодавства Європейського Союзу. Подібно до практики застосування рішень ЄСПЛ, врахуванню підлягають принципи, що випливають із його рішень щодо подібних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав.

Змагальність сторін у господарському процесі

Постанова ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 129/1033/13-ц

Принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи та покладає тягар доказування на сторони.

Водночас цей принцип не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою обставину, про яку стверджує сторона. Таку обставину треба доказувати таким чином, аби реалізувати **стандарт більшої переконливості**, за яким висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається вірогіднішим, ніж протилежний (див. постанови Верховного Суду від 02.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18 (пункт 41)).

Тобто, певна обставина не може вважатися доведеною, допоки інша сторона її не спростує (**концепція негативного доказу**), оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс (див. пункт 43 постанови Верховного Суду від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18).

Виключна підсудність за положенням частини третьої статті 30 ГПК України

Постанова ВП ВС від 16.02.2021 у справі №
911/2390/18

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо територіальної юрисдикції (підсудності) справ про стягнення орендної плати за користування нерухомим майном, визначивши, що до спорів про стягнення заборгованості, яка виникла внаслідок невиконання зобов'язань за договором, який укладений щодо користування нерухомим майном, застосовуються виключні правила підсудності (частина третя статті 30 ГПК України).

Виключна підсудність за конкуренції положень частин третьої і шостої статті 30 ГПК України

Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 910/10647/18

Виключна підсудність застосовується до тих позовів, вимоги за якими стосуються нерухомого майна як безпосередньо, так і опосередковано (стосується майнових прав на об'єкт нерухомості), а спір може стосуватися як правового режиму нерухомого майна, так і інших прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном.

Коли територіальна підсудність спору може визначатися як за частиною третьою (за місцезнаходженням нерухомого майна), так і за частиною шостою статті 30 ГПК України (за місцезнаходженням юридичної особи), то звернення позивача до господарського суду за місцезнаходженням юридичної особи як належного суду за правилами частини шостої статті 30 ГПК України не є порушенням правил виключної підсудності.

Право третьої особи на звернення з самотійними вимогами щодо предмета спору

Постанова ВП ВС від 12.06.2019 у справі № 916/542/18

Передбачене статтею 49 ГПК України право особи вступити у справу шляхом подання позову до однієї або декількох сторін не є абсолютним. Таке право можна реалізувати лише за умови дотримання вимог процесуального законодавства.

Позовна заява третьої особи відповідно до положень частини першої статті 49 ГПК України має містити самотійні вимоги саме на предмет спору у справі. При цьому як предмет спору слід розуміти матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем. Відтак вимога третьої особи, спрямована на будь-що поза предметом спору між позивачем та відповідачем, не може бути визнана вимогою третьої особи, яка заявляє самотійні вимоги щодо предмета спору. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самотійному позові.

Процесуальне правонаступництво

Постанова ВП ВС від 08.02.2022 у справі № 761/13017/16-ц

Одним із прав сторони у матеріальних відносинах є право на судовий захист порушених, невизнаних або оспорюваних цивільних прав чи інтересів. Таке право вона може реалізувати, зокрема, у цивільних процесуальних відносинах.

Якщо первісний кредитор відчужив права вимоги за договорами новому кредитору, то він передав останньому і право на судовий захист відповідних прав вимоги, у тому числі тоді, якщо щодо цих прав є оспорюваний первісним кредитором правочин.

Після відступлення цивільного права первісний кредитор не зберігає за собою право його судового захисту.

Прокурор не може здійснювати представництво в суді інтересів держави в особі державних компаній

Постанова ВП ВС від 06.07.2021 у справі № 911/2169/20

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку щодо застосування частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» в подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду від 15.04.2020 у справі № 363/4656/16-ц, який зводиться до необхідності визначення організаційно-правової форми суб`єкта, в особі якого звертається прокурор, з метою підтвердження підстав для представництва інтересів держави в суді в особі державного підприємства.

Заборона на здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, передбачена абзацом третім частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», має застосовуватись з урахуванням положень абзацу першого частини третьої цієї статті, який передбачає, що суб`єкт, в особі якого прокурор може звертатись із позовом в інтересах держави, має бути суб`єктом владних повноважень, незалежно від наявності статусу юридичної особи.

Прокурор не може здійснювати представництво в суді інтересів держави в особі комунальних закладів (1)

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 905/1907/21

Велика Палата Верховного Суду підтвердила свої попередні висновки, що заборона на здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, передбачена абз. 3 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», має застосовуватися з урахуванням положень абз. 1 ч. 3 цієї статті, який передбачає, що суб'єкт, в особі якого прокурор може звертатись із позовом в інтересах держави, має бути суб'єктом владних повноважень незалежно від наявності статусу юридичної особи.

ВП ВС дійшла висновку, що у відносинах щодо розрахунків з постачальником природного газу за договором комунальний заклад, який є розпорядником бюджетних коштів, виступає не як суб'єкт владних повноважень, а як сторона в зобов'язальних правовідносинах. Тому немає підстав для представництва прокурором інтересів держави в особі школи.

Прокурор не може здійснювати представництво в суді інтересів держави в особі комунальних закладів (2)

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 905/1907/21

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо відсутності в органів місцевого самоврядування повноважень здійснювати захист законних інтересів держави у правовідносинах, пов'язаних із закупівлею комунальними закладами товарів за бюджетні кошти, визначивши, що оскільки засновником комунального закладу та власником його майна є територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування, що фінансує і контролює діяльність такого комунального закладу, а також зобов'язана контролювати виконання обласного бюджету, зокрема законність та ефективність використання зазначеним закладом коштів цього бюджету за договорами про закупівлю товарів, то вказаний **орган місцевого самоврядування є особою, уповноваженою на вжиття заходів представницького характеру щодо захисту інтересів територіальної громади, інтереси якої є складником інтересів держави, пов'язаних із законним та ефективним витрачанням коштів обласного бюджету, а тому є належним позивачем у спорах щодо оскарження договорів, укладених такими комунальними закладами.**

Зазначене поширює свою дію і на випадки, коли в інтересах позивача діє прокурор, який у відповідному спорі представляє не комунальний заклад, а орган місцевого самоврядування.

Самопредставництво у цивільному, господарському й адміністративному судочинствах

Ухвала ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 303/4297/20

З 29.12.2019 самопредставництво юридичної особи, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування (в адміністративному судочинстві – також суб'єкта владних повноважень, який не є юридичною особою) у цивільному, господарському й адміністративному судочинствах можуть здійснювати будь-які фізичні особи, уповноважені на це саме відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту).

У разі, якщо такого договору (контракту) у письмовій формі немає чи у ньому зафіксований неповний перелік трудових (посадових) обов'язків працівника (наприклад, є посилання на посадову інструкцію), то поряд із підтвердженням наявності трудових відносин, такий працівник подає відповідний документ юридичної особи (зокрема, посадову інструкцію), у якому визначений його обов'язок представляти інтереси цієї особи в суді (діяти за правилами її самопредставництва), а за наявності – також обмеження відповідних повноважень.

Наявність або відсутність у ЄДР даних про такого працівника, який поряд із керівником має право вчиняти дії від імені юридичної особи, не впливає на обов'язок останньої підтвердити повноваження цього працівника діяти у судовому процесі на підставі закону, статуту, положення, трудового договору (контракту), зокрема обсяг цих повноважень.

Наслідки неявки в судове засідання позивача

Постанова ВП ВС від 12.01.2023 у справі № 9901/278/21

Ініціювавши судовий розгляд справи, позивач насамперед повинен активно використовувати визначені законом процесуальні права, здійснювати їх з метою, з якою такі права надано. Реалізація особою процесуальних прав невіддільна від виконання нею процесуального обов'язку щодо сприяння встановленню в судовому процесі дійсних обставин у справі з метою отримання правосудного судового рішення.

Неприбуття представника позивача в судове засідання повторно, неповідомлення позивача про причини неприбуття його представника до суду повторно, неподання заяви про розгляд справи за його відсутності та неможливість розгляду справи у зв'язку з неявкою представника позивача свідчить про наявність передбачених частиною п'ятою статті 205, пунктом 4 частини першої статті 240 КАС умов, за яких позовна заява підлягає залишенню без розгляду.

Щодо права представника юридичної особи засвідчити копію довіреності та належності такого доказу

Постанова ВП ВС від 04.12.2019 у справі № 826/5500/18

Слід вважати підтвердженими повноваження представника юридичної особи на підставі завіреної ним копії довіреності, якщо право цього представника засвідчувати своїм підписом копії документів впливає зі змісту виданої йому довіреності та за відсутності у ній відповідного застереження на вчинення певної дії.

Під час вирішення питання відповідності копії документа, що підтверджує повноваження представника юридичної особи, вимогам процесуального законодавства, зокрема при визнанні копії довіреності такою, що є засвідченою у визначеному законом порядку, **слід уникати зайвого формалізму**, як-от констатація відсутності в матеріалах заяви (скарги) копії посадової інструкції особи, яка засвідчила копію відповідного документа, відсутність у довіреності вказівки на повноваження представника на засвідчення копії довіреності тощо.

Порядок використання інформації в електронній формі як доказу у судовій справі (1)

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, у свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України).

Подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. **Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу.** Наведений висновок є усталеним у судовій практиці і Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для того, щоб його змінювати.

Порядок використання інформації в електронній формі як доказу у судовій справі (2)

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21

Поняття електронного доказу є ширшим за поняття електронного документа.

Електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, в тому числі електронний підпис.

Електронний доказ - це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи. Повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою чи через застосунки-месенджери, є електронним доказом, який розглядається та оцінюється судом відповідно до статті 86 ГПК України за своїм внутрішнім переконанням у сукупності з іншими наявними у матеріалах справи доказами.

Порядок використання інформації в електронній формі як доказу у судовій справі (3)

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21

Суд може розглядати електронне листування між особами у месенджері (як і будь-яке інше листування) як доказ у справі лише в тому випадку, якщо воно дає можливість суду встановити авторів цього листування та його зміст.

Відповідні висновки щодо належності та допустимості таких доказів, а також обсяг обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд робить у кожному конкретному випадку із врахуванням всіх обставин справи за своїм внутрішнім переконанням, і така позиція суду в окремо взятій справі не може розцінюватися як загальний висновок про застосування норм права, наведених у статті 96 ГПК України, у подібних правовідносинах.

Якщо з урахуванням конкретних обставин справи суд дійде висновку про те, що відповідне листування дає змогу встановити його учасників та може підтверджувати ті чи інші доводи сторін, наприклад, щодо наявності між ними відповідних відносин, ведення певних перемовин тощо, суд може прийняти таке листування як доказ і в такому разі надати йому оцінку сукупно з іншими доказами у справі.

Які правовідносини слід вважати подібними? (1)

Постанова ВП ВС від 12.10.2021 у справі № 233/2021/19

На предмет подібності слід оцінювати саме ті правовідносини, які є спірними у порівнюваних ситуаціях. Встановивши учасників спірних правовідносин, об'єкт спору (які можуть не відповідати складу сторін справи та предмету позову) і зміст цих відносин (права й обов'язки сторін спору), суд має визначити, чи є певні спільні риси між спірними правовідносинами насамперед за їхнім змістом. А якщо правове регулювання цих відносин залежить від складу їх учасників або об'єкта, з приводу якого вони вступають у правовідносини, то у такому разі подібність слід також визначати за суб'єктним і об'єктним критеріями відповідно. Для встановлення подібності спірних правовідносин у порівнюваних ситуаціях суб'єктний склад цих відносин, предмети, підстави позовів і відповідне правове регулювання не обов'язково мають бути тотожними, тобто однаковими.

Процесуальний закон у визначених випадках передбачає необхідність оцінювання правовідносин на предмет подібності. З цією метою суд насамперед має визначити, які правовідносини є спірними, після чого застосувати змістовий критерій порівняння, а за необхідності - також суб'єктний і об'єктний критерії.

Які правовідносини слід вважати подібними? (2)

Постанова ВП ВС від 12.10.2021 у справі № 233/2021/19

З-поміж цих критеріїв змістовий (оцінювання спірних правовідносин за характером урегульованих нормами права та договорами прав і обов'язків сторін спору) є основним, а два інші - додатковими. Суб'єктний і об'єктний критерії матимуть значення у випадках, якщо для застосування норми права, яка поширюється на спірні правовідносини, необхідним є специфічний суб'єктний склад цих правовідносин або їх специфічний об'єкт.

Самі по собі предмет позову та сторони справи можуть не допомогти встановити подібність правовідносин за жодним із критеріїв. Не завжди обраний позивачем спосіб захисту є належним й ефективним. Тому формулювання предмета позову може не вказати на зміст і об'єкт спірних правовідносин. Крім того, сторонами справи не завжди є сторони спору (наприклад, коли позивач або відповідач неналежний). Тому порівняння сторін справи не обов'язково дозволить оцінити подібність правовідносин за суб'єктами спірних правовідносин.

Судове рішення як нововиявлена обставина

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 752/4995/17

Процедура перегляду остаточного судового рішення за нововиявленими обставинами не є тотожною новому розгляду справи та не передбачає повторної оцінки всіх доводів сторін. Суд має переглянути раніше ухвалене рішення лише в межах нововиявлених обставин. Підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом (незаконність та (або) необґрунтованість судового рішення, постанови чи ухвали, неправильне застосування судом норм матеріального права, порушення норм процесуального права), а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, оскільки її учасники не знали про цю обставину та, відповідно, не могли підтвердити її у суді.

Нововиявленою обставиною є не факт ухвалення судового рішення, не саме це рішення як юридичний факт, а обставина, яку в ньому встановив суд.

Визначення належного суду при перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами

Постанова ВП ВС від 03.02.2021 у справі № 826/20239/16

У суді першої інстанції у провадженні за нововиявленими обставинами має переглядатися рішення цього самого суду, якщо заявлені нововиявлені обставини стосуються висновків і розсуду цього суду в частині, яка за наслідками апеляційного чи касаційного перегляду залишилася без змін.

У тому разі якщо суди апеляційної чи касаційної інстанції змінять рішення суду першої інстанції по суті заявлених позовних вимог, то саме судові акти судів цих інстанцій можуть і мають бути предметом перегляду у провадженні за нововиявленими обставинами, оскільки в цій частині (по суті спору чи з інших підстав) рішення суду першої інстанції зазнало сутнісних змін або було скасовано.

Розподіл судових витрат є процесуальним питанням, яке підлягає обов'язковому вирішенню судом за наслідками розгляду справи. Водночас зміна рішення суду першої інстанції, яка зумовлена виключно неправильним вирішенням чи невирішенням цього питання і залишенням по суті без змін рішення суду першої інстанції, не може вважатися прийняттям власного рішення по суті спору.

Сплата судового збору у спорах про звернення стягнення на предмет іпотеки

Постанова ВП ВС від 26.02.2019 у справі № 907/9/17

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду, викладеного в постанові від 23.01.2018 у справі № 2-340/461/16-ц, щодо сплати судового збору у спорах про звернення стягнення на предмет іпотеки, визначивши, що такі позовні вимоги мають вартісну оцінку, носять майновий характер і розмір ставок судового збору за їх подання визначається за вимогами Закону України «Про судовий збір» виходячи з розміру грошових вимог позивача, на задоволення яких спрямовано позов.

Наявність вартісного, грошового вираження матеріально-правової вимоги позивача свідчить про її майновий характер, який має відобразитися у ціні заявленого позову.

Зміст заявленої вимоги про звернення стягнення на майно ґрунтується на наявності грошових вимог позивача до відповідача на підставі окремого договору, наслідком задоволення таких вимог та виконання судового рішення є припинення грошових вимог позивача.

Сплата судового збору у спорах про визнання права іпотекодержателя

Постанова ВП ВС від 04.10.2023 у справі № 906/1026/22

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновків, викладених в ухвалах Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09 липня 2021 року у справі № 370/1543/20 та від 16 грудня 2022 року у справі № 199/2786/21, щодо немайнового характеру позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя при визначенні розміру судового збору, зазначивши, що позов про визнання такого права необхідно розглядати саме як вимогу майнового характеру та визначати розмір ставок судового збору за його подання відповідно до підпункту 1 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Задоволення судом позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя надає позивачу можливість у майбутньому в разі порушення боржником основного зобов'язання, виконання якого забезпечено іпотекою, набуття ним майна - самого предмета іпотеки у разі передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки або грошових коштів у разі реалізації предмета іпотеки.

Іпотека як окремий вид застави гарантує саме майнові інтереси боржника та кредитора за основним зобов'язанням, забезпеченим іпотекою. Тобто вимога про визнання права іпотекодержателя стосовно іпотечного майна пов'язана з майновим інтересом, свідчить про її майновий характер.

У разі передачі (направлення) справи з одного суду до іншого у зв'язку з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності) відсутня потреба у повторній сплаті судового збору

Постанова ВП ВС від 18.01.2023 у справі №170/129/21

Немає підстав вважати, що судовий збір при передачі справи за підсудністю іншому суду повинен сплачуватись повторно на рахунок того суду, де справа розглядається фактично. Перерозподіл сплачених коштів може здійснюватися ДСА України у визначеному нею порядку або у порядку, визначеному іншим компетентним органом держави.

Судовий збір є сплаченим з моменту зарахування до спеціального фонду Державного бюджету України, і суд, який отримав справу у випадку направлення справи за підсудністю, не має права вимагати повторної сплати судового збору за місцем розгляду справи.

Необхідність застосування понижуючого коефіцієнту при сплаті судового збору в разі подання процесуальних документів в електронній формі

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 916/228/22

Особи, які після 04.10.2021 подають до суду документи в електронній формі з використанням підсистеми ЄСІТС «Електронний суд», мають правомірні очікування, що розмір судового збору, який підлягає сплаті ними, у такому разі буде розрахований із застосуванням понижуючого коефіцієнта, що прямо передбачено в Законі України «Про судовий збір».

У суду відсутні підстави вимагати від позивача сплати судового збору без урахування понижуючого коефіцієнта при поданні позовної заяви в електронній формі через підсистему ЄСІТС «Електронний суд».

Відстрочення, розстрочення, звільнення від сплати судового збору юридичних осіб

Постанова ВП ВС від 14.01.2021 у справі № 0940/2276/18

Положення пунктів 1 та 2 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення пункту 3 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто предметом позову у яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров`ю.

Юридична особа не позбавлена права звернутися із клопотанням про відстрочення або розстрочення сплати судового збору, і суд за результатами розгляду цього клопотання не обмежений у праві на власний розсуд відстрочити або розстрочити таку сплату.

Недопущення одночасної відмови у задоволенні клопотання про зменшення (звільнення) суми сплати судового збору та визнання неподаною і повернення апеляційної скарги

Постанова ВП ВС від 18.10.2023 у справі № 910/10939/22

Якщо після постановлення судом ухвали про залишення апеляційної скарги без руху та надання скаржнику строку на усунення її недоліків, а саме подання доказів сплати судового збору, скаржник звернувся до суду з клопотанням про звільнення його від сплати судового збору, суд може залишити таке клопотання без розгляду з підстав пропущення строку його подання або за заявою скаржника поновити цей строк і розглянути клопотання по суті.

У разі залишення судом клопотання про звільнення скаржника від сплати судового збору без розгляду або відмови в задоволенні такого клопотання суд постановляє ухвалу, яку направляє скаржнику. Отримавши її, скаржник повинен виконати ухвалу суду про залишення апеляційної скарги без руху, а саме подати суду докази сплати судового збору. Якщо скаржник не встигає цього зробити до закінчення строку, наданого судом або встановленого законом на усунення недоліків, він може звернутися до суду із заявою про продовження або поновлення вказаного строку

Застосування положень пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» до відповідача – фізичної особи за наявності відповідної підстави, визначеної зазначеною нормою.

Постанова ВП ВС від 29.11.2023 у справі № 906/308/20

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо застосування пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», яка встановлює перелік умов для звільнення, зменшення розміру, відстрочення чи розстрочення сплати судового збору, визначивши, що положення цієї норми Закону можуть бути застосовані за загальним правилом як до позивача, так і до відповідача – фізичної особи за наявності відповідної підстави, визначеної зазначеною нормою.

Відмова у звільненні від сплати судового збору з тих підстав, що така особа є відповідачем (у разі подання нею апеляційної чи касаційної скарги), без дослідження судом доказів, якими відповідач обґрунтовує наявність підстав для застосування пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», завдає шкоди самій суті права відповідача на доступ до суду.

Розмежування майнових і немайнових спорів в контексті сплати судового збору

Постанова ВП ВС від 25.08.2020 у справі № 910/13737/19

Майновий позов (позовна вимога майнового характеру) - це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що підлягає грошовій оцінці. Тобто будь-який майновий спір має ціну.

Різновидами майнових спорів є, зокрема, спори, пов'язані з підтвердженням прав на майно та грошові суми, на володіння майном і будь-які форми використання останнього.

Отже, судовий збір з позовної заяви про визнання права власності на майно, стягнення, витребування або повернення майна - як рухомих речей, так і нерухомості - визначається з урахуванням вартості спірного майна, тобто як зі спору майнового характеру.

Натомість до позовних заяв немайнового характеру відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці.

Під немайновим позовом слід розуміти вимогу про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці.

Визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу та їх розподіл у випадку встановлення договором фіксованого розміру гонорару адвоката

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

Саме лише незазначення учасником справи в детальному описі робіт (наданих послуг) витрат часу на надання правничої допомоги не може перешкодити суду встановити розмір витрат на професійну правничу допомогу (у випадку домовленості між сторонами договору про встановлений фіксований розмір обчислення гонорару). Учасник справи повинен деталізувати відповідний опис лише тією мірою, якою досягається його функціональне призначення - визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат.

Отже, у випадку встановленого договором фіксованого розміру гонорару сторона може доводити неспівмірність витрат у тому числі, але не виключно, без зазначення в детальному описі робіт (наданих послуг) відомостей про витрати часу на надання правничої допомоги. Зокрема, посилаючись на неспівмірність суми фіксованого гонорару зі складністю справи, ціною позову, обсягом матеріалів у справі, кількістю підготовлених процесуальних документів, кількістю засідань, тривалістю розгляду справи судом тощо.

Розподіл судових витрат у справах, ініційованих прокурором

Постанова ВП ВС від 05.10.2022 у справі № 923/199/21

Звертаючись із позовом в інтересах держави, прокурор є суб`єктом сплати судового збору та самостійно здійснює права та виконує обов`язки, пов`язані з розподілом судових витрат.

Положення статей 123, 129 ГПК України визначають загальний порядок розподілу судових витрат між сторонами у справі та іншими учасниками справи, що ґрунтується на засаді обов`язковості відшкодування судових витрат особи, на користь якої ухвалено судові рішення, за рахунок іншої особи, яка в цьому спорі виступає її опонентом.

За змістом статей 42, 46, 53, 56 ГПК України прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, набуває статусу сторони у справі - позивача лише у випадках, передбачених процесуальним законом, однак у разі відкриття провадження у справі за поданим ним позовом він має ті ж права та обов`язки, що їх має позивач, за винятком права укласти мирову угоду.

Визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу та їх розподіл у випадку встановлення договором фіксованого розміру гонорару адвоката

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

Саме лише незазначення учасником справи в детальному описі робіт (наданих послуг) витрат часу на надання правничої допомоги не може перешкодити суду встановити розмір витрат на професійну правничу допомогу (у випадку домовленості між сторонами договору про встановлений фіксований розмір обчислення гонорару).

У випадку встановленого договором фіксованого розміру гонорару сторона може доводити неспівмірність витрат у тому числі, але не виключно, без зазначення в детальному описі робіт (наданих послуг) відомостей про витрати часу на надання правничої допомоги. Зокрема, посилаючись на неспівмірність суми фіксованого гонорару зі складністю справи, ціною позову, обсягом матеріалів у справі, кількістю підготовлених процесуальних документів, кількістю засідань, тривалістю розгляду справи судом тощо.

Розподіл витрат на професійну правничу допомогу за наявності у договорі умови про так званій «гонорар успіху»

Постанова ВП ВС від 12.05.2020 у справі № 904/4507/18

Для суду не є обов'язковими зобов'язання, які склалися між адвокатом та клієнтом, зокрема у разі укладення ними договору, що передбачає сплату адвокату «гонорару успіху», в контексті вирішення питання про розподіл судових витрат. Суд повинен оцінювати витрати, що мають бути компенсовані за рахунок іншої сторони, ураховуючи те, чи були вони фактично здійснені, а також їх необхідність. Визначаючи суму відшкодування, суд має послуговуватися критеріями реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності) та розумності їхнього розміру, зважаючи на конкретні обставини справи та фінансовий стан обох сторін.

Задовольняючи заяву про стягнення додаткової винагороди адвоката за досягнення позитивного рішення у цій справі, Велика Палата Верховного Суду виходила з того, що відповідна сума, обумовлена сторонами до сплати у твердому розмірі під відкладальною умовою, є складовою частиною гонорару адвоката, і тому належить до судових витрат. Відсутні докази нерозумності цих витрат, їх неспівмірності з ціною позову, складністю справи та її значенням для позивача, а загальна сума витрат на адвокатські послуги, передбачена договором, не виходить за розумні межі розміру гонорару.

Конкуренція пункту 5 частини першої та частини дванадцятої статті 137 ГПК України при вжитті судом заходів забезпечення позову (1)

Постанова ВП ВС від 24.11.2021 у справі № 910/11552/20

Забезпечення судом позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа має наслідком зупинення виконавцем вчинення виконавчих дій, яке здійснюється шляхом винесення ним відповідної постанови, в тому числі про зупинення звернення стягнення на майно боржника шляхом його примусової реалізації на торгах.

Саме зупинення виконавцем вчинення виконавчих дій шляхом винесення відповідної постанови має наслідком зупинення торгів з примусової реалізації майна боржника.

Такий запроваджений законодавцем механізм зупинення судом стягнення на підставі виконавчого документа суттєво відрізняється від обмежень припинення, відкладення, зупинення чи іншого втручання у проведення конкурсу, аукціону, торгів, тендера чи інших публічних конкурсних процедур, що проводяться від імені держави або територіальної громади, передбачених частиною дванадцятою статті 137 ГПК України.

Конкуренція пункту 5 частини першої та частини дванадцятої статті 137 ГПК України при вжитті судом заходів забезпечення позову (2)

Постанова ВП ВС від 24.11.2021 у справі № 910/11552/20

Тому очевидно, що норми пункту 5 частини першої статті 137 ГПК України, пункту 2 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» та частини дванадцятої статті 137 ГПК України регулюють різні відносини та призначені для різних випадків проведення конкурсів, аукціонів, торгів, тендерів чи інших публічних конкурсних процедур, що проводяться від імені держави чи територіальної громади, в тому числі їх зупинення.

Дія норми частини дванадцятої статті 137 ГПК України не розповсюджується на відносини забезпечення судом позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, що передбачене нормою пункту 5 частини першої статті 137 ГПК України.

Процесуальна форма звернення державного (приватного) виконавця за вирішенням питання про визначення частки майна боржника у спільному майні

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 2-591/11

Велика Палата Верховного Суду уточнила свою позицію, викладену у постанові від 06.10.2020 у справі № 2-24/494-2009 щодо застосування статті 443 ЦПК України (статті 335 ГПК України), зазначивши, що в разі, якщо наявний спір щодо визначення частки боржника у спільному майні, звернення виконавця до суду завжди за своєю суттю має характер позовної заяви (незалежно від її назви), оскільки вона звернена до суду з метою вирішення матеріального спору. При цьому позовна заява має подаватися в порядку позовного провадження, а не в порядку розділу VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» ЦПК України.

В останньому випадку суд має або закрити провадження (якщо порушені правила про юрисдикцію спору - див. пункт 73 цієї постанови), або залишити заяву (подання) без розгляду (якщо правила про юрисдикцію спору не порушені - див. пункти 74 - 75 цієї постанови).

Заміна основного боржника у виконавчому документі на двох боржників - основного та субсидіарного

Постанова ВП ВС від 20.04.2022 у справі № 910/2615/18

Судове рішення, яким вирішено спір між кредитором та основним боржником щодо стягнення заборгованості та визначено розмір такої заборгованості, не може мати преюдиційного значення для субсидіарного боржника.

При цьому в разі коли первісний боржник зобов'язань перед кредитором за розподільчим балансом не передавав та залишається основним боржником за зобов'язаннями, щодо яких винесено судове рішення, стягувач не втрачає права та можливості звернення до особи, яку він вважає субсидіарним боржником, з окремим позовом.

Заміна ж основного боржника у виконавчому документі на двох боржників - основного та субсидіарного - без існування судового рішення щодо останнього позбавить субсидіарного боржника можливості реалізації в повному обсязі своїх процесуальних прав, які б він мав можливість реалізувати під час позовного провадження.

Належний склад відповідачів у спорах про визнання правочинів недійсними

Постанова ВП ВС від 22.09.2019 у справі № 125/2157/19

Якщо під час розгляду позовних вимог про визнання правочину недійним суд встановить, що позов пред`явлено не до всіх учасників цього правочину, тобто встановить неналежний суб`єктний склад учасників справи, суд відмовляє в задоволенні позову із зазначеної підстави або за клопотанням сторони спору здійснює заміну відповідача на належного або залучає співвідповідача.

Суд зобов`язаний визначити суб`єктний склад спору залежно від характеру правовідносин і норм матеріального права, які підлягають застосуванню, та, встановивши факт пред`явлення позову до неналежного відповідача, відсутність клопотань про заміну первісного відповідача належним відповідачем або залучення до участі у справі співвідповідача, суд відмовляє у задоволенні позову саме через неналежність відповідача, зокрема через те, що не всі сторони правочину є сторонами справи.

Так само суд діє у випадку, якщо предметом правочину є майно, яке належить кільком особам на праві спільної власності, залучаючи відповідно до вимог процесуального законодавства до участі у справі співвідповідачами (належними відповідачами) усіх співвласників.

Проведення судового засідання з розгляду заяви про ухвалення додаткового рішення, у разі якщо судове рішення по суті позовних вимог ухвалене в судовому засіданні, є обов'язковим

Постанова ВП ВС від 05.07.2023 у справі № 911/3312/21

ЦПК України та ГПК України однаково визначають обов'язок суду для вирішення питання про судові витрати призначити судове засідання, яке проводиться не пізніше 15 днів з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог та ухвалення за наслідком такого судового засідання додаткового рішення в порядку, передбаченому частинами другою, третьою статті 221 ГПК України.

Положення частини четвертої статті 270 ЦПК України (частини четвертої 244 ГПК України) про те, що у разі необхідності суд може викликати сторони або інших учасників справи в судове засідання, **не виключають обов'язку суду повідомити сторони про призначення судового засідання з розгляду заяви про розподіл судових витрат відповідно до частини другої статті 246 ЦПК України (частини другої статті 221 ГПК України) чи повідомити їх про прийняття заяви до розгляду (якщо провадження у справі є письмовим).**

Описка

Ухвала ВП ВС від 27.05.2020 у справі № 904/10956/16

Правила статті 243 ГПК України передбачають можливість після ухвалення судового рішення у справі усунути в ньому помилки технічного (неюридичного) характеру - описки та очевидні арифметичні помилки.

При цьому опискою визнається помилка, що порушує правила граматики, синтаксису, пунктуації, нумерації, які мають вплив на зміст судового рішення та його виконання. Описки - це помилки, зумовлені неправильним написанням слів, цифр тощо (пропуск літери, цифри, їх перестановка тощо).

Виправленню підлягають лише ті описки, які мають істотний характер. До таких належить написання прізвищ та імен, адрес, найменувань спірного майна, зазначення дат і строків.

Не є описками граматичні помилки, які не спотворюють текст судового рішення та не призводять до його неправильного сприймання.

Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, прийнятих до набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» не створює для судів процесуального обов'язку щодо їх врахування

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 910/6355/20

Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду України, мають враховуватись іншими судами при застосуванні таких норм права, коли вони висловлені після набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», яким до процесуального законодавства були запроваджені зміни стосовно обов'язковості врахування висновків Верховного Суду України щодо застосування норм права при розгляді інших справ (див. *mutatis mutandis* висновки Великої Палати Верховного Суду у пунктах 29, 33-35 постанови від 01.09.2020 у справі № 233/3676/19 (провадження № 14-65цс20)).

Правова позиція, викладена у постанові Верховного Суду України від 25.10.2005 у справі № 32/421, хоч і є частиною практики Верховного Суду України, однак не створює для судів процесуального обов'язку щодо її врахування чи необхідності відступу від неї, а тому у Великої Палати Верховного Суду відсутні підстави для вирішення питання відступу.

Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, прийнятих до набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» не створюють для судів процесуального обов'язку щодо їх врахування

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 у справі №233/3676/19

Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах ВСУ в цивільних справах, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права, коли вони висловлені ВСУ після набрання чинності Законом про судоустрій 2010 року за результатами перегляду судових рішень ВССУ з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм права чи невідповідності судового рішення ВССУ викладеному в постанові ВСУ висновку щодо норм права, або ж за результатами перегляду судових рішень у цивільних справах з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

У ВП ВС відсутні підстави для вирішення питання відступу від відповідних висновків, викладених в ухвалі ВСУ від 28.03.2007 у справі з провадженням № 6-7167сво06. Аналогічне стосується й інших ухвал ВСУ, постановлених як в порядку касаційного провадження (індекси «кс», «ск», «св») так і в порядку перегляду у зв'язку з винятковими обставинами ухвал суду касаційної інстанції (індекс «сво»).

Наслідки відступу Великою Палатою Верховного Суду від висновку Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах

Постанова ВП ВС від 31.10.2018 у справі № 161/12771/15-ц

У разі, коли Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні в одній зі справ Верховного Суду України, Великої Палати Верховного Суду чи Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду, ніж той, який передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, згідно з частиною шостою статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди враховують висновок, викладений у постанові Великої Палати Верховного Суду

Встановлення змісту норм іноземного права, що підлягають застосуванню до правовідносин з іноземним елементом (1)

Постанова ВП ВС від 16.11.2021 у справі № 904/2104/19

Зважаючи на обов'язок суду застосовувати норми іноземного права при розгляді справ у правовідносинах з іноземним елементом, встановлення судом змісту норм іноземного права здійснюється *ex officio* (за офіційним принципом).

Для реалізації цього обов'язку суд використовує такі способи здобуття інформації про іноземне право:

- 1) власне з'ясування змісту іноземного права суддею, у провадженні якого є справа;
- 2) використання експертних висновків;
- 3) дипломатичний порядок отримання такої інформації;
- 4) офіційний запит через Міністерство юстиції України;
- 5) отримання довідок через систему правової допомоги;
- 6) обмін правовою інформацією;
- 7) безпосередні зносини судів різних держав та з іншими компетентними органами;
- 8) встановлення іноземного права сторонами тощо.

Встановлення змісту норм іноземного права, що підлягають застосуванню до правовідносин з іноземним елементом (2)

Постанова ВП ВС від 16.11.2021 у справі № 904/2104/19

Учасники справи, які зацікавлені у застосуванні судом норм права відповідної іноземної держави, мають право сприяти суду у вжитті заходів щодо встановлення змісту норм іноземного права шляхом подання суду документів, що підтверджують зміст таких норм, на які вони посилаються на обґрунтування своїх вимог або заперечень.

Ненадання учасником справи на вимогу суду витребуваних документів на підтвердження змісту норм права іноземної держави, на які він посилався у своїх доводах, не може бути самостійною підставою для настання передбаченого частиною четвертою статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» негативного наслідку у вигляді застосування до правовідносин з іноземним елементом відповідних норм права України, що регулюють спірні правовідносини, якщо судом не вживалися заходи, передбачені частинами першою та другою статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Верховний
Суд

Дякую за увагу!